

60) Cf. SCHULER, o. l. p. 12.

61) SCHULER, o. l. p. 12.

62) Origenes' overtuiging, dat de wereld eeuwig was, slaat niet op de aarde, gelijk ze nu is, maar bedoelde dat men zich God ook in de eeuwigheid terug niet zonder *een* wereld kon denken. Zie *περι ἀρχῶν* III, 5, 3. De kerkelijke veroordeeling van Origenes, hoe hard ze ook schijne bij een man van zoo uitnemende gaven en innige vroomheid, mocht toch niet uitblijven. Het Pantheïsme mocht zelfs in zijn Origenistischen vorm niet in de kerk toegelaten, wilde ze haar wereldroeping vervullen. En juist de uitnemendheid van Origenes' persoon maakte zijn haeretischen invloed des te bedenkelijker.

63) Cf. BIEDERMANN, *Freie Theologie*, p. 208: »Die freie *Theologie* musz als das Erste und Letzte das festhalten, dasz alle Gestaltungen, alles was überhaupt auf irgend eine Weise für den Menschen ist, aus dem Schosze des menschlichen Wesens selbst hervorgeht, dasz der Himmel, mit welchem Worte der Mensch seine Heimat seine Schwerpunkt, seine Seligkeit, seine *Ewigkeit* bezeichnet, wo sein Gott ist, von wo aus er sich ihm offenbart, wohin er ihn erhebt, nicht *über*, sondern *in dem wirklichen Leben auf Erden* zu suchen ist." Bekend is ook het slot van STRAUSS, *Glaubenslehre*: »Das Jenseits ist in allen der Eine, in sein Gestalt als Zukünftiges aber der letzte Feind, welchen die speculative Kritik zu bekämpfen, wo möglich zu überwinden hat." § 106, p. 739.

64) De natuur doet geen sprongen. Onder Evolutie- of Descendenztheorie verstaat men het stelsel, volgens hetwelk alle verschijnselen, zoo in het somatische als psychische leven, zonder schepping der soorten, zich uit een eenvoudige nevelvlek, cel of kiem ontwikkeld hebben. De nevel-hypothese toch van *Laplace*, al zocht ze meer het ontstaan der hemelbollen te verklaren, berust op dezelfde gedachte, die in de Evolutie-theorie heerscht. Het Hylozoïsme ligt op dezelfde lijn. Lamarck in zijn *Zoölogie philosophique* ging van dezelfde hypothese uit. Het bekende anonieme werk: *The vestiges of creation*, zocht dezelfde gedachte uit te spinnen. Zelfs kan men zeggen dat Charles Darwin veel minder ver ging, en zelfs nog minstens drie of vier oorspronkelijke typen stelt. DARWIN, *Origine of species*, e. d. l. p. 424. Toch is Darwins hoofd-denkbild thans ook door hen aangenomen, die evenals Owen, Von Hartmann, Nägeli en anderen zijn Selectie-theorie verwerpen. Doch dit is slechts een verschil in modaliteit. Wat Darwin mechanisch door zijn Selectie-theorie verklaart, verklaren zij uit de ingeschapen of eeuwig inwonende potentz.

65) Deze twee behoort men wel te onderscheiden. Het is toch geheel iets anders, of ik de somatische en psychische verschijnselen, elk op zich zelf, als een afzonderlijke genetische reeks neem, of wel, dat ik ook tusschen deze beide